

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

การประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตรของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
การเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ผึ้ง)

**The Evaluation of Stingless Bee Keeping Training Course of the Agricultural
Occupation Promotion and Development Center Chanthaburi Province**

ธนัดดา ปัทมเกตุ (Thanatda Pattamakate)*เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)**

ภรณี ต่างวิวัฒน์ (Paranee Tangwiwat)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเข้ารับการอบรม (3) ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับเกี่ยวกับการอบรม (4) ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรง (5) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรง (6) การนำไปปฏิบัติของเกษตรกร หลังจากเข้ารับการอบรม

ประชากรในการวิจัยคือเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร เฉพาะด้าน หลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร ปี 2556 ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัด จันทบุรี (ผึ้ง) จำนวน 160 ราย เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม คอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.29 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.84 คน แรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.69 คน และมีรายได้ของครัวเรือนต่อปี 276,093.75 บาท มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.72 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการ เลี้ยงชันโรง และมีชันโรงเฉลี่ย 6.69 รัง มีเงาะเป็นพืชอาหารของชันโรง และใช้ประโยชน์จากพันธุ์ชันโรงในการ ผสมเกสรพืช (2) เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในทุกด้าน (3) เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่าให้มีการ อบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชันโรงต่อไป รูปภาพในเอกสารควรเป็นภาพสี ควรมีการสนับสนุนพันธุ์ชันโรง ให้เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติของเกษตรกร (4) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้มากที่สุดในประเด็น เกษตรกรผู้เลี้ยง ชันโรง นอกจากจะได้รับการผลิตพืชเพิ่มขึ้นแล้วยังมีรายได้จากการจำหน่ายรังชันโรง น้ำผึ้งชันโรง และชันจาก ชันโรง (5) เกษตรกรมีความเห็นต่อการเลี้ยงชันโรงอยู่ในระดับมากที่สุด ในประเด็น การเลี้ยงชันโรงสามารถเพิ่ม ผลผลิตพืชได้ (6) เกษตรกรมีการนำไปปฏิบัติในระดับปานกลาง และกิจกรรมที่เกษตรกรนำไปปฏิบัติมากที่สุด คือ กิจกรรมการจัดการรัง โดยเฉพาะการวางรังชันโรงในบริเวณที่มีพืชอาหารเพียงพอและสมดุลกับปริมาณ ของชันโรง

คำสำคัญ การประเมินผล การเลี้ยงชันโรง โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรเฉพาะด้าน

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช poy.thanatpat@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yoobench@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช paranee.tan@stou.ac.th

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

Abstract

The purposes of this research were to study (1) farmers' socio-economic circumstance (2) farmers' satisfaction in training (3) farmers' suggestions regarding the project (4) farmers' knowledge regarding stingless bee keeping (5) farmers' opinions towards stingless bee keeping (6) farmers' practice.

The research population was a total of 160 farmers who attended the training in the Specific Occupational Promotion and Development Project, a course on stingless bee keeping for agriculture in 2013 at Chanthaburi Agricultural Occupational Promotion and Development Center (bee). Data collection instrument was interview form. Data was analyzed by computer program using the following statistics i.e. frequency, percentage, mean, maximum value, minimum value and standard deviation.

Findings from the study were as follows. (1) Most of the farmers were male with their average age at 49.29 years. Most of them completed primary education level and made their livings by agriculture. Their average number of household members was 4.84 persons having the average household labor 2.69 persons in agricultural sector. Their average household income was 276,093.75 baht/year. Their average agricultural area was 23.72 rai. Most of them engaged in stingless bee keeping and their average stingless bee was 6.69 hives. Most of stingless bee's plant food was rambutan and making use of stingless bee for pollination. (2) Farmers' satisfaction was found at the highest level in all aspects. (3) For suggestion, farmers proposed to organize the next training on stingless bee products processing. There were unclear document pictures and they should be in color. In their training workshop, sufficient stingless bee variety should be supplied to farmers. (4) Farmers' knowledge was found at high level. Apart from increasing yield, they also earned income from selling stingless bee hives, stingless bee honey and dammar from stingless bee as well. They answered correctly at the average 16.70 items. (5) Farmers' opinion which was rated at the highest level was the aspect of stingless bee keeping could increase plant yield. (6) The activity that most practiced by farmers was stingless bee hive management particularly placing stingless bee hive in the area where there was enough plant food that balanced with quantity of stingless bee. It was appeared that farmers had practiced in 11.96 items.

Keywords: Evaluation, Stingless bee keeping, Specific occupational promotion and development project

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4 The 4th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

การใช้แมลงผสมเกสรเพื่อเพิ่มผลผลิตพืช เป็นวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญเพราะพืชเศรษฐกิจทางการเกษตรหลายชนิด แม้จะมีการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี มีการเจริญเติบโต แข็งแรงและออกดอกเต็มต้น หากไม่มีแมลงช่วยผสมเกสร จะได้รับผลผลิตพืชเพียงบางส่วน หรืออาจจะไม่ได้รับผลผลิตเลย นอกจากนี้ ผลผลิตพืชหลายชนิดที่มีการผสมเกสรไม่เต็มที่ ผลผลิตที่ได้รับก็จะบิดเบี้ยวไม่สมบูรณ์ และไม่มีคุณภาพ สภาพเช่นนี้เป็นปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่เป็นประจำ ดังนั้นการใช้แมลงผสมเกสรเพื่อเพิ่มผลผลิตพืชทางการเกษตร จึงมีความจำเป็นและเป็นที่ยอมรับของประเทศต่างๆ ทั่วโลกว่าได้ผลดี สามารถเพิ่มผลผลิตพืช ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

ในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด มีการเลี้ยงชันโรงเพื่อใช้ประโยชน์ในการช่วยผสมเกสรเงาะ ลำไย และทุเรียน ให้ได้รับผลผลิตไม่ผลเพิ่มขึ้น รูปแบบการเลี้ยงชันโรงของเกษตรกร จะเลี้ยงชันโรงในกล่องไม้เพื่อให้ชันโรงช่วยผสมเกสรพืชของตนเอง และรับจ้างเกษตรกรชาวสวนรายอื่นในการช่วยผสมเกสรพืชด้วย นอกจากนี้ยังได้รับผลิตภัณฑ์จากชันโรงได้แก่ น้ำผึ้งชันโรง และชันจากชันโรง ยังสามารถจำหน่ายได้อีกด้วย รวมไปถึงการจำหน่ายรังชันโรงเพื่อให้เกษตรกรไปใช้ผสมเกสรหรือขยายพันธุ์ต่อไป

การฝึกอบรมอาชีพการเกษตร เป็นการส่งเสริมการเกษตรวิธีหนึ่ง ที่จะช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรได้พัฒนาความรู้ ความชำนาญ และความสามารถในการประกอบอาชีพการเกษตรให้มีประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น รวมทั้งอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร โดยเกษตรกรจะได้เรียนรู้หลักการและขั้นตอนวิธีการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด รวมถึงมีการจัดเวลาสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสฝึกฝน ทดลองปฏิบัติเกี่ยวกับกรรมวิธีที่แนะนำ จนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงด้วยตนเองอย่างถูกต้อง และเข้าใจเหตุผลในการปฏิบัติ

โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรเฉพาะด้าน หลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร เป็นโครงการที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝุ่ง) ได้รับการอนุมัติงบประมาณจากกรมส่งเสริมการเกษตรให้ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยงชันโรงให้กับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปพัฒนาอาชีพของตนเอง ทำให้ผลผลิตไม้ผลที่ได้มีปริมาณ และคุณภาพเพิ่มมากขึ้น การฝึกอบรมดังกล่าวได้เสร็จสิ้นลง จึงต้องมีการประเมินผลการฝึกอบรมฯ เพื่อให้ทราบถึงความรู้ที่เกษตรกรได้รับ ทักษะคติของเกษตรกร การนำไปปฏิบัติของเกษตรกร รวมไปถึงความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการฝึกอบรม เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการส่งเสริมการเลี้ยงชันโรง และนำผลการศึกษาวិจัยไปเป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์การเกษตรและวางแผนส่งเสริมการเลี้ยงชันโรงเพื่อผสมเกสรเพิ่มผลผลิตของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝุ่ง) ต่อไป

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4 The 4th STOU Graduate Research Conference

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการอบรม
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการอบรม
4. เพื่อศึกษาความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้าร่วมโครงการ
5. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเลี้ยงชันโรง
6. เพื่อศึกษาการนำไปปฏิบัติของเกษตรกรหลังจากเข้ารับการอบรม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัยคือเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร เฉพาะด้าน หลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร ปี 2556 ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัด จันทบุรี (ผึ้ง) ซึ่งมีทั้งหมด จำนวน 160 ราย เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.29 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.84 คน แรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.69 คน และมีรายได้ของ ครัวเรือนต่อปี 276,093.75 บาท มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.72 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเลี้ยงชันโรง และมี ชันโรงเฉลี่ย 6.69 รัง มีเงาะเป็นพืชอาหารของชันโรง และใช้ประโยชน์จากพันธุ์ชันโรงในการผสมเกสรพืช

2. ความพึงพอใจของเกษตรกร พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน เมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจมากที่สุดในประเด็น กิจกรรมการฝึกอบรม โดยเมื่อ พิจารณาแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านวิทยากรเกษตรกรมีความพึงพอใจมากที่สุดในประเด็นความสามารถในการ ถ่ายทอดความรู้ 2) ด้านเอกสารประกอบการอบรมมีความพึงพอใจมากที่สุดในประเด็นเนื้อหาสาระของเอกสาร ประกอบการอบรมสอดคล้องและสนับสนุนวัตถุประสงค์ของหัวข้อวิชา 3) ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เกษตรกรมีความพึงพอใจมากที่สุดในประเด็นบรรยากาศเหมาะสมกับการฝึกอบรม 4) ด้าน หลักสูตรเกษตรกรมีความพึงพอใจมากที่สุดในประเด็นกิจกรรมการฝึกอบรม

3. ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม พบว่า เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมเกือบหนึ่งใน สาม เสนอแนะในด้านอื่นๆ ว่าให้มีการอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชันโรงต่อไป มากกว่าหนึ่งในสี่เล็กน้อย เสนอแนะในด้านเอกสารประกอบการอบรมว่า รูปภาพในเอกสารไม่ชัดเจนควรเป็นภาพสี ด้านหลักสูตร เสนอแนะว่า ควรมีการสนับสนุนพันธุ์ชันโรงให้เพียงพอแก่เกษตรกรเพื่อการฝึกปฏิบัติให้กับเกษตรกร

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4 The 4th STOU Graduate Research Conference

4. ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรมพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้มากใน 3 ประเด็นแรก เรียงลำดับ ดังนี้ เกษตรกรผู้เลี้ยงชันโรงนอกจากจะได้รับผลผลิตฟิซเพิ่มขึ้นแล้วยังมีรายได้จากการจำหน่ายรังชันโรง น้ำผึ้งชันโรงและชันจากชันโรงด้วย รังชันโรงที่นำมาแยกขายได้ต้องเป็นรังที่มีตัวเต็มวัยและตัวอ่อนพร้อมคักแต่ปริมาณมากพอสมควร และชันโรงเป็นแมลงที่มีความสำคัญในการผสมเกสรฟิซเพิ่มเพิ่มผลผลิต และมีเกษตรกรตอบถูกเฉลี่ย 16.70 ข้อ จาก 20 ข้อ

5. ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรม พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็นที่เกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ประเด็น ดังนี้ การเลี้ยงชันโรงสามารถเพิ่มผลผลิตฟิซได้ การเลี้ยงชันโรงสามารถเพิ่มรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การเลี้ยงชันโรงทำให้เกษตรกรแนะนำให้ผู้อื่นทราบถึงประโยชน์ของการเลี้ยงชันโรง และการเลี้ยงชันโรงสามารถทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น

6. การนำไปปฏิบัติของเกษตรกรหลังจากเข้ารับการอบรม พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมที่เกษตรกรที่มีการเลี้ยงชันโรงนำไปปฏิบัติมากที่สุด คือ การวางรังชันโรงในบริเวณที่มีพืชอาหารเพียงพอและสมดุลกับปริมาณของชันโรง โดยปฏิบัติน้อยที่สุดในประเด็น เลือกชนิดที่ไม่ดุร้ายและไม่รบกวน มีความกระตือรือร้น และเกษตรกรที่มีการเลี้ยงชันโรง มีการนำไปปฏิบัติ 10.32 ข้อ จาก 15 ข้อ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเข้ารับการอบรม และปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับโครงการ ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรม ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรม การนำไปปฏิบัติของเกษตรกรหลังจากเข้ารับการอบรมโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรเฉพาะด้าน หลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร ปี 2556 ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ผึ้ง) มีสิ่งที่ควรอภิปรายดังนี้ใน

2.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.29 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.84 คน มีแรงงานในภาคเกษตรในครัวเรือน 3 – 4 คน ซึ่งสอดคล้องในบางประเด็นและแตกต่างในบางประเด็นกับผลการวิจัยของ ชีระ กิจเจริญ (2549: 48 - 49) ที่ได้ทำการวิจัยการประเมินผลการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม่ผล จังหวัดระยอง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายเฉลี่ยอายุ 51 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3 คน เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ในครอบครัวเฉลี่ยต่ำกว่า 3 คน โดยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีอายุมากและเป็นเพศชาย ซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวและมีอำนาจในการตัดสินใจในการพัฒนาอาชีพ ระดับการศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่คือระดับประถมศึกษา ซึ่งอาจมีผลต่อการพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

การประกอบอาชีพของเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4.84 คน และแรงงานในภาคเกษตรในครัวเรือน 3 – 4 คน จะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ด้วย ครอบครัวยุคใหม่ของเกษตรกรเป็นครอบครัวใหญ่ และมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นแรงงานในภาคเกษตรซึ่งจะส่งผลดีต่อการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จได้ จากการนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาอาชีพทางการเกษตร และมีแรงงานเพียงพอในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรทั้งการทำการเกษตรและการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเลี้ยงชันโรง และเกษตรกรที่เลี้ยงชันโรงมีชันโรงเฉลี่ย 6.69 รัง มีพืชอาหารของชันโรงส่วนใหญ่คือเงาะ และใช้ประโยชน์จากพันธุ์ชันโรงในการผสมเกสร จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมฯ ไปปฏิบัติ ในการใช้ชันโรงผสมเกสรเงาะเพื่อเพิ่มผลผลิต เพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตรของตนเอง และมีการใช้ประโยชน์จากชันโรงในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชันโรงน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากจากการเลี้ยงชันโรง ใน 1 รัง จะสามารถเก็บผลผลิตน้ำผึ้งชันโรง ได้เมื่ออายุประมาณ 6 เดือน ได้ประมาณ 200 ซีซี ทำให้เกษตรกรที่เริ่มเลี้ยงชันโรงหลังจากการฝึกอบรม ยังไม่มีผลผลิตเพียงพอที่จะจำหน่ายได้

2.2 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเข้ารับการอบรม

ในภาพรวมเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยพึงพอใจมากที่สุดในการประเมินกิจกรรมการฝึกอบรม ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการฝึกอบรมประกอบด้วยการบรรยายความรู้เรื่อง การเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร ชีวิตของชันโรง และการเลี้ยงและเทคนิคการแยกขยายพันธุ์ชันโรง และมีการฝึกปฏิบัติการแยกขยายพันธุ์ชันโรง โดยสาธิตและให้ตัวแทนเกษตรกรฝึกแยกขยายพันธุ์ชันโรงด้วยตนเอง และสนับสนุนกล่องสำหรับเลี้ยงชันโรงให้กับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถหาพันธุ์จากธรรมชาติมาเลี้ยงด้วยตนเองได้

2.3 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ให้ข้อเสนอแนะว่า ให้มีการอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชันโรงต่อไปมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากจากการเลี้ยงชันโรงนอกจากจะช่วยผสมเกสรเพื่อเพิ่มผลผลิตแล้ว ยังได้รับน้ำผึ้งชันโรง และชันจากชันโรง ซึ่งมีสรรพคุณทางยาสูง และมีราคาแพง สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ใช้ในครัวเรือนหรือจำหน่ายได้

2.4 ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรม

เกษตรกรมีความรู้โดยเฉลี่ย 16.7 ข้อ จาก 20 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความรู้มากที่สุดในการประเมิน เกษตรกรผู้เลี้ยงชันโรงนอกจากจะได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นแล้วยังมีรายได้จากการจำหน่ายรังชันโรง น้ำผึ้งชันโรง และชันจากชันโรงด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้ารับการอบรมได้ทราบถึงประโยชน์จากการเลี้ยงชันโรงมาก่อนหน้านี้แล้ว จากเกษตรกรผู้เลี้ยงชันโรงที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่กล่าวว่า เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมอาชีพทางการเกษตรเฉพาะด้านและได้รับการบริการทางการเกษตรจากศูนย์ปฏิบัติการสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนากระบวนการเกษตรอย่างเต็มประสิทธิภาพตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นและเกิดความมั่นคงในอาชีพการเกษตรอย่างยั่งยืน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

2.5 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเลี้ยงชันโรงหลังจากเข้ารับการอบรม

ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ประเด็นที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ การเลี้ยงชันโรงสามารถเพิ่มผลผลิตพืชได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเกษตรกรผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรวมปลูกเงาะ และไม้ผลอื่นๆ ที่ต้องการการผสมเกสรเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องใช้ชันโรงในการผสมเกสรเงาะ และไม้ผลอื่นๆ มีผลทำให้ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีในประเด็นการเลี้ยงชันโรงสามารถเพิ่มผลผลิตพืชได้

2.6 การนำไปปฏิบัติของเกษตรกรหลังจากเข้ารับการอบรม

ในภาพรวมเกษตรกรมีการนำไปปฏิบัติเฉลี่ย 10.49 ข้อ จาก 15 ข้อ และมีการนำไปปฏิบัติในระดับปานกลาง โดยนำไปปฏิบัติมากที่สุดในประเด็น การวางรังชันโรงในบริเวณที่มีพืชอาหารเพียงพอและสมดุลกับปริมาณของชันโรง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเมื่อเกษตรกรได้มีการเลี้ยงชันโรงแล้ว การวางรังชันโรงในบริเวณที่มีพืชอาหารเพียงพอและสมดุลกับปริมาณของชันโรง จะทำให้ชันโรงมีพัฒนาการที่ดี สามารถแยกขยายได้เร็ว ตลอดจนสามารถเก็บผลิตภัณฑ์ได้แก่ น้ำผึ้งชันโรง และชันจากชันโรงได้เร็ว มีผลให้ผู้เลี้ยงชันโรงสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงชันโรงด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย ได้จำแนกเป็น 2 ส่วนคือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการศึกษาเรื่องการประเมินผลฝึกอบรมโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรเฉพาะด้าน หลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร ปี 2556 ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝััง) มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝััง) ควรมีการปรับเนื้อหาหลักสูตร และเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ให้สอดคล้องกับผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่ เนื่องจากเกษตรกรที่เข้าอบรมส่วนใหญ่มีอายุมาก และระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ซึ่งมีความสามารถในการรับรู้ได้น้อย

2) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝััง) ควรพัฒนาเกษตรกรที่เลี้ยงชันโรงประสบความสำเร็จ ให้เป็นจุดเรียนรู้การเลี้ยงชันโรง เพื่อให้เกษตรกรใกล้เคียงได้มาศึกษาเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติในการผลิตไม้ผลของตนเอง

3) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝััง) ควรมีการติดตามและประเมินผลเกษตรกรหลังจากการอบรม โดยเน้นในประเด็นวิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงชันโรงของเกษตรกร เพื่อแนะนำให้เกษตรกรปฏิบัติอย่างถูกต้อง เนื่องจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าเกษตรกรมีความรู้ในการเลี้ยงชันโรงระดับมาก มีความคิดเห็นต่อการเลี้ยงชันโรงในระดับมากที่สุดและมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และมีการติดตามประเมินผล หลังจากการอบรมเป็นระยะๆ ตั้งแต่หลังจากการอบรม จนถึงในระยะเวลาที่เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้จนเห็นผลอย่างชัดเจน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

4) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝัอง) ควรนำหลักสูตรการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชันโรง มาพัฒนาให้ต่อเนื่องจากหลักสูตร การเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรที่ผ่านการอบรม สามารถเลี้ยง และจัดการชันโรง ตลอดจนนำผลิตภัณฑ์จากชันโรงมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้

5) สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรีและตราด ควรมีการนำหลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตรไปพัฒนาร่วมกับหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเงาะ ทุเรียน ลำไย ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ และเป็นพืชเป้าหมายในการผสมเกสรของชันโรง และนำไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกรในพื้นที่

6) กรมส่งเสริมการเกษตรควรสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมในการสนับสนุนพันธุ์ชันโรงให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เกษตรกรได้ฝึกปฏิบัติทุกคน และนำไปแยกขยายพันธุ์ต่อไปได้ เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ นำความรู้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติได้ทุกคน

7) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการควรมีการจัดเตรียมสถานที่ฝึกอบรมล่วงหน้า เพื่อวางแผนและเตรียมความพร้อมในการฝึกอบรม โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบพื้นที่ที่กำหนดสถานที่ที่เหมาะสมกับการดำเนินการฝึกอบรม เพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงชันโรงจังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาวิธีการเลี้ยง พันธุ์ชันโรง การใช้ประโยชน์จากชันโรง และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชันโรง และนำผลการวิจัยมาพัฒนาหลักสูตรการเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตรต่อไป

2) ควรมีการประเมินผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรเฉพาะด้านของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝัอง) ในหลักสูตรอื่นๆ เพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงและพัฒนาการฝึกอบรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร.(2555) *คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖* (อัคราณา) _____.(2540) *หลักการประเมินผล* กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร โรงพิมพ์กองเกษตรสัมพันธ์ ชีระ กิจเจริญ.(2549).*การประเมินผลการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม่ผล จังหวัดระยอง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี
- แผ่นดินทอง, ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2556) *เลี้ยงผึ้งจิวต่อยอดผลิตรังสร้างรายได้เสริม. สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2556 จาก* <http://glamdring.baac.or.th/knowledge/preview.php?id=9371&g=14>
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดจันทบุรี (ฝัอง) (2555) *การเลี้ยงชันโรงเพื่อการเกษตร* (อัคราณา) สมนึก บุญเกิด (2553) *การเลี้ยงผึ้งและชันโรง* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง